

SIYOSIY JARAYON SUBYEKTLARI VA ULARNING O'ZARO TA'SIRI

Baxronqulov Shoxjahon Baxodir o'g'li

Toshkent shahri Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston

Milliy Universiteti talabasi

Annotatsiya: Dunyo mamlakatlarida yoshlar davlat hokimiyatini shakllantiruvchi, uning faoliyatida ishtirok etuvchi, ijtimoiy hayot sohalarini rivojlantiruvchi, mamlakatning ichki va tashqi siyosatiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy strategik subyektga aylandi. Bugungi kunda davlat va jamiyatning o'zaro munosabatlarida yoshlarning roli sezilarli darajada oshib bormoqda.

Kalit so'zlar: siyosiy harakat subyektlari, siyosiy jarayon, siyosiy tartib, liberallashtirish, modernizatsiyalash, siyosiy tizim.

Hozirgi davrda O'zbekistonda jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh qilish yo'lida amalga oshirilgan islohotlar fuqarolarning jamiyat siyosiy hayotida faol ishtiroki bilan xarakterlidir. "Jarayon" tushunchasi o'z yo'nalishiga ega bo'lgan ma'lum harakat, holat, bosqich, evolyutsiyaning navbati bilan o'zgarishi, qandaydir natijaga erishish uchun bo'lgan izchil harakat jamlamasidir. "Siyosiy jarayon" tushunchasi jamiyat siyosiy hayotining rivojlanish dinamikasi, uning holati, makon va zamondagi o'zgarishlarini ifoda etadi. Siyosiy jarayonning harakatlanuvchi kuchi siyosiy jarayon qatnashchilari – ijtimoiy-siyosiy kuchlarning o'zaro harakati davomida paydo bo'lgan qaramaqarshiliklar hisoblanadi. Aynan, qatnashchi-subyektlar hokimiyat o'rganlari shaxsiy tarkibidagi xatti-harakatlarni ta'minlaydi, siyosiy qarorlar qabul qiladi, ijtimoiy hayotni meyoriy jihatdan tartibga soladi va o'z manfaatlarini amalga oshirish maqsadida yaxshiroq siyosiy sharoitlar yaratishga intiladi. Siyosiy jarayonning mohiyati siyosiy tizim turli komponentlari, siyosiy faoliyatdagi shaxs, siyosiy hukmronlik tuzilmalari, institutlar va vositalarni, siyosiy ishtirok, siyosiy madaniyat va turli me'yorlarni ishlab chiqish, siyosiy tizim orqali ma'lum ijtimoiy tartiblar va o'zgarishlarni yaratishdan iborat.

Siyosiy jarayon o'z ichiga :

- a) siyosiy jarayonning paydo bo'lishi va amal qilishi, ijtimoiy-siyosiy shart-sharoitlar;
- b) siyosiy harakat subyektlari va ularning obyektga ta'sir o'tkazish vositalari;

v) siyosiy manfaatlar, siyosiy o'zaro aloqaning xulq-atvor motivlari va maqsadlari;

g) subyektlarning kurash va hamkorlik shaklidagi o'zaro harakatlarini qamrab oladi.

O'zining tarkibi (tuzilishi)ga ko'ra jarayonlar inqilob, islohot, modernizatsiya, siyosiy tanglik, maqsadli siyosiy harakat, ixtilof, hamkorlik, saylov kompaniyasi tarzida ifodalanadi. Siyosiy jarayon subyektlari — siyosiy jarayon ishtirokchilaridir. Ularga shaxslar, ijtimoiy qatlamlar, etnoslar, diniy va demografik guruhlar, ijtimoiy va siyosiy institutlar kiradi. Siyosiy jarayon insonlarning o'z manfaatlarini uchun kurashi yordamida amalga oshadi. Siyosiy jarayon jamiyatning siyosiy hayoti, siyosiy hokimiyat va davlat hokimiyati bilan bog'liq bo'lgan siyosiy institutlar va siyosat subyektidan iborat bo'lib, yoshlarning siyosiy jarayonlardagi ishtirokini o'rganishda muhim yo'nalish va mezon sifatida qaraladi va tuzilmaviy-funksional jihatdan tahlil etiladi. Prezident Sh.Mirziyoyevning “Yangi O'zbekiston strategiyasi” kitobida “Yoshlarga - kelajak bunyodkori” [3] sifatida qaralganligini ta'kidlash zarur. Bu Yangi O'zbekiston strategiyasida yoshlarni eng istiqbolli va mamlakat oldida belgilangan islohotlarni amalga oshirishda siyosatning subyekti sifatida qaralganligi bilan ajralib turadi. Aynan u siyosiy jarayon generator sifatida muhim ro'l o'ynaydi.

Umuman olganda, siyosiy jarayonning uch jihatini ajratib ko'rsatish mumkin:

1) siyosiy jarayon subyektlari va obyektlarining “ishtirokchi”, “muallif”, “subyekt”, “obyekt”, “ifodalovchi” iboralari nisbati;

2) siyosiy makon va zamondagi (vaziyatli tahlil) siyosiy holat siyosiy jarayonning boshlang'ich jihati ekanligi, joy-joyiga qo'yish, qayta guruhlash, siyosiy kuchlar nisbati;

3) o'zaro hamkorlik usullari:

- davlat boshqaruvi yo'nalishi (davlat faoliyatining funksional jihati, davlat boshqaruvi va siyosiy tartib);

- partiya strategiyasi va taktikasi (funksional jihat);

- uch darajadagi siyosiy ishtirok; jamoat birlashmalari, ijtimoiy birlik va individlar, ular ham o'z navbatida siyosiy yetakchilik va alohida fuqarolarning siyosiy ishtiroki sifatida ikkiga ajratiladi.

Yoshlar boshqaruvning subyekti va obyektidir. Boshqaruvda yoshlarning subyekt sifatida ishtirokiga erishish, ularning davlat hokimiyati va boshqaruviga jalb etishni ta'minlash, siyosiy-huquqiy asoslarini kafolatlash va undan yoshlarning oqilona foydalanishini taqozo etadi. Boshqaruvda yoshlarning ishtiroki va uning

mohiyatini “yoshlar boshqaruv subyekti” tushunchasi ochib beradi. Bunda boshqaruvning yoshlarga, yoshlarning esa boshqaruvga ta’siridagi tarkibiy-funksional bog‘liqlikni ko‘rish mumkin.

Siyosiy fanlarda siyosiy jarayonni amalga oshirishning ikki usuli qayd etiladi: konservativ-eskicha va radikal-islohotchilik. Birinchi usulning xarakterli belgisi shundaki, ushbu jarayon shakllangan siyosiy institutlar (davlat, pariyalar, jamoat tashkilotlari, ma’muriy apparat, sud tizimi, qonun chiqaruvchi hokimiyat) va boshqaruv shakllari (siyosiy tartib)ni saqlashga yo‘naltirilgan. U insonlar faoliyatining turli sohalaridagi xulq-atvorini tartibga soluvchi, ko‘proq darajada hokimiyatli vakolatlarni yuqori organlarga berish, siyosiy tizimda plyuralizm va muxolifatning yo‘qligi kabi qoidalarning ko‘pligi bilan farqlanadi. Natijada, siyosiy tizimning yangi o‘zgarishlarga bo‘lgan moyillik holati kamayadi Radikal-islohotchilik usuli yangi ijtimoiy-siyosiy ehtiyojlarni qondirishni ifoda etadi. Unda tashkil etishning moslashuvchan shakllari amal qiladi. U avvalgi vazifalarni sifatli yangilashga, siyosiy faoliyat vositalarni sifatli yangilashga, siyosiy faoliyat vositalari va usullari o‘zgarishiga olib keladi. Bunda yangiliklarga bo‘lgan munosabat doimo ijobiy va turli innovatsiyalarga qarshilik oqilona, meyoriy xarakter kasb etadi.

Siyosiy jarayonni amalga oshirishning ushbu ikki usulidagi farqlarni alohida ko‘rsatish lozim, chunki amaliy hayotda ular bir-biri bilan qo‘shilib va o‘zaro to‘ldirilib turadi, turli davrlarda birinchi o‘ringa ba‘zan radikal-islohotchilik, ba‘zan esa konservativ-eskicha usul chiqadi. Shu tarzda jamiyat siyosiy tizimi doimiy harakatda bo‘ladi, ya’ni uning ma’lum bir holati boshqasi bilan almashib turadi. Bu, o‘z navbatida, siyosiy jarayonning qismi, uning bo‘g‘ini bo‘lgan alohida siyosiy vaziyat orqali kechadi. Ikki xil siyosiy vaziyat atrofida siyosiy voqealar yuz beradi (siyosiy partiya syezdlari, saylovlar, turli kutilmagan voqealar). U yoki bu voqealarning paydo bo‘lishi eskining tugashi (halokati) yoki yangi siyosiy vaziyatning boshlanishi bo‘lishi mumkin. Shuning uchun siyosiy jarayonni umumiy tarzda, bir siyosiy voqeadan boshqasiga o‘tish deb, tasavvur etish mumkin (masalan, partiyaning syezddan syezdgacha, saylovdan-saylovgacha, bir siyosiy kompaniyadan boshqasiga, bir siyosiy qarordan boshqasiga o‘tishida kuzatish mumkin). Shu bilan birgalikda islohot, inqilob, qo‘zg‘olon, isyon, g‘alayon, to‘ntarish, siyosiy tanglik, siyosatdagi turli harakatlar (miting, namoyish, ish tashlash), ixtilof va hamkorlik-bularning barchasi o‘ziga xos siyosiy voqealardir. Siyosiy jarayon esa aniq siyosiy faoliyatdir.

Siyosiy jarayon unda ishtirok etayotgan subyektlar nuqtai nazariga ko‘ra nisbatan aniqroq va oshkora ravishda kechadi. Shuningdek, muayyan siyosiy

jarayonni tahlil etishda, unda qanday subyektlar qatnashayotganligi, ularning maqomi, maqsadi, harakat resursi va strategiyasini, masalan, modernizatsiya, isloh etish, liberallashtirish va ixtilofli holatlarning kechishini ham e'tiborga olish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Беҳзоджон Қуролович Маликов ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДАГИ МУАММОЛАР // Academic research in educational sciences. 2021. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zbekistonda-davlat-hizmatini-tartibga-solishdagimuammolar> (дата обращения: 20.12.2022).
2. Маликов, Б. Қ. (2021). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ДОИР СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИ. Scientific progress, 1(4), 207-212.
3. Маликов, Б. Қ., & Икромов, Д. Р. Ў. (2022). ШАРҚ ТАЪЛИМОТИДА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 483-487.
4. Маликов, Б. К. (2021). ЁШЛАРНИ САЛБИЙ МАФКУРАВИЙ ТАХДИДЛАРДАН ХДМОЯ КИЛИШ-ДАЁТИЙ ЗАРУРИЯТ YANGI O'ZBEKISTONDA ILM-FAN VA TA'LIM ILMIY-METODIK JURNALI. ISSUE, 1(1), 202-206.
5. Маликов, Б. Қ., & Абдураимов, О. К. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ БАРКАМОЛЛИК ВА МАЪНАВИЯТ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 449-453.